

Poolse veeverbetering veert op

Deelname mpr in Polen groeit gestaag, maar is met twintig procent nog bescheiden

Wie denkt aan Polen, denkt onwillekeurig aan achterstand, armoede en bureaucratie. Maar sinds de toetreding van het land tot de Europese Unie in 2004 neemt de economie een vlucht. Ook de veeverbetering moderniseert en langzaam maar zeker komt de export van Pools rundveesperma op gang.

De fokstier Zetor (v. Zebo) is een van de parapardjes van fokkerijorganisatie SHIUZ Bydgoszcz

Polen telt in totaal 2.700.000 koeien en 450.000 bedrijven. Daarvan zijn 250.000 bedrijven zo klein dat ze geen melk aan een melkfabriek leveren. Zij produceren melk voor eigen gebruik en voor verkoop op zeer bescheiden schaal. 'In 1988 telde de Poolse melkveehouderij nog vijf miljoen koeien, maar na de val van de muur nam door liberalisering van het landbouwbeleid de veestapel in snel tempo af. Het aantal koeien per bedrijf is sinds de val van de muur gestegen van 1,3 naar 6 en die trend zal tot 2015 doorzetten: er komen steeds grotere, maar minder bedrijven', vertelt Aleksander Osten Sacken, distributeur voor CRV in Polen. De nationale melkproductie van Polen ligt op ruim 9,5 miljard kilogram per jaar, waarvan circa twintig procent wordt geëxporteerd.

Grazen in de berm

Tot vijftig jaar na de Tweede Wereldoorlog was het gemiddelde productieniveau per koe 3000 kg melk. Intussen is dat meer dan 4000 kg melk per koe, op de bedrijven met melkproductieregistratie is dat ruim 6500 kg (tabel 1). 'Het grootste probleem om hogere producties te realiseren is de veevoeding', zegt Osten Sacken en hij nodigt ons uit voor een ritje door de omgeving. 'Het potentieel voor 8000 kg melk per koe is er wel. Maar voor goede ruwvoerwinning is er te weinig kennis en ontbreekt het – met name op

Graanteelt domineert het landschap van Noordwest-Polen

kleinere bedrijven – aan goede machines. Daardoor zie je een sterke productiepik in het voorjaar, als de kwaliteit van het verse gras het beste is.' Terwijl Osten Sacken dit zegt, passeert zijn auto een oude vrouw die haar koe laat grazen in de berm van de weg. Het beeld is volgens hem illustratief voor de vroegere Poolse situatie, hoewel veel Polen daar niet meer aan herinnerd willen worden. Ook zijn er nog regionale verschillen: 'In het zuidoosten van Polen bestaan nog bedrijven met één of twee hectare land dat met paarden wordt bewerkt. In het westen en noordoosten is de ontwikkeling snel gegaan en is bijvoorbeeld de deelname aan productieregistratie en ki veel groter.' Polen was tien jaar geleden aantrekkelijk als emigratieland. Het land lokte startende ondernemers met lage kosten voor goede grond, gebouwen en personeel.

Die tijd is voorbij, weet Stefan D'Hulster, exportmanager voor Genes Diffusion in Polen. 'De economische situatie in Polen is sinds de toetreding tot de Europese Unie in 2004 stap voor stap verbeterd. Mensen vinden makkelijker een baan en vaker met een goed salaris. Dat zorgt in de veehouderij voor stijgende arbeidskosten, met name voor goede werknemers. Het imago van de veehouderij als werkgever daalt door de aantrekkende welvaart; mensen willen niet meer in de mest werken, lopen weg, trekken naar de stad. Een lage beschikbaarheid van goed personeel is het gevolg.' Ook de grond is duurder geworden. Afhankelijk van de regio kost grond in Polen nu tienduizend tot tachtigduizend zloty per hectare, grofweg drie- tot dertigduizend euro.

Goedkope bedrijfsvoering

Desalniettemin is de bedrijfsvoering in Polen nog altijd relatief goedkoop. De gemiddelde kostprijs is 0,8 zloty (0,24 euro) per kg melk (tegen een melkprijs die varieert van 0,9 tot 1,2 zloty, gelijk aan 0,27 tot 0,36 euro, per kilogram), maar de verschillen zijn groot, met name door de voerkosten. 'In het noordwesten van Polen is veel goede grond beschikbaar en beschikken bedrijven, mede dankzij subsidiegelden, over goede machines. Dan is het eenvoudiger om de kosten van voerproductie laag te houden. Maar voerproductie is wel de helft van de kostprijs', beklemtoont D'Hulster. 'De aankoop van

Tabel 1 – Gemiddelde melkproductie per ras van stamboekgeregistreerde koeien in Polen (bron: Pools Stamboek PFHB)

ras	aantal koeien	kg melk	% vet	% eiwit	kg vet	kg eiwit
holstein zwart	493.019	6.760	4,22	3,32	285	224
holstein rood	15.793	6.178	4,25	3,33	263	206
simmentaler	5.967	4.943	4,06	3,36	201	166
Pools rood	1.720	4.016	4,26	3,31	171	133
jersey	1.061	4.977	5,40	3,88	269	193
montbéliarde	549	6.058	4,14	3,46	251	210
Pools zwartbont	951	5.045	4,13	3,26	208	165
Pools roodbont	2.160	5.193	4,11	3,27	213	170
overige rassen	5.570	5.667	4,30	3,36	244	190
gemiddeld	526.889	6.688	4,22	3,33	282	223

Steeds meer stallen op oude staatsbedrijven verdwijnen

voer, met name soja-eiwit, is niet wezenlijk goedkoper dan in Vlaanderen en Nederland omdat deze prijzen samenhangen met de wereldmarkt. Hetzelfde geldt voor brand- en meststoffen, ook die zijn niet echt goedkoper meer, zoals in 1999 nog wel het geval was. Ook in Polen gaan kleinere marges gelden en wordt vakmanschap belangrijker.'

Ki's eigendom van de staat

Polen kent nog geen geprivatiseerde ki. 'Er zijn vier grote fokkerijorganisaties actief, alle in eigendom van de staat', vertelt Osten Sacken. De Poolse ki's vertegenwoordigen een marktaandeel van 85 procent, zeven jaar geleden was dat nog 95 procent. Er zijn in totaal vijftien buitenlandse fokkerijorganisaties actief in Polen, waaronder ook CRV en Genes Diffusion. De CRV-stieren die er worden ingezet, zijn vooral: Paramount, Olympic, Louson en Grandprix. Genes Diffusion

werkt intensief samen met fokkerijorganisatie SHIUZ Bydgoszcz (zie kader). Met een testcapaciteit van 140 proefstieren per jaar behoort SHIUZ Bydgoszcz tot de grotere fokkerijorganisaties in Europa, zo stelt directeur Wiestaw Drewnowski. 'We verrichten jaarlijks een miljoen inseminaties en bedienen daarmee een derde van de Poolse markt. Met het oog op verdere liberalisering van markten denken we dat het goed is om de vier Poolse organisaties samen te voegen. Nu is dat nog onmogelijk, omdat elke organisatie haar lokale posities wil behouden. Niettemin zou een gezamenlijk testprogramma de kosten uiteraard verlagen.' De deelname aan melkproductieregistratie in Polen is nog laag, maar stijgt gestaag. Volgens cijfers van het internationaal comité voor dierproductieregistratie (ICAR) werd in 2001 bij krap veertien procent van de koeien de productie geregistreerd en in 2007 lag dit op ruim twintig

procent. Volgens Drewnowski is dat percentage niet hoog genoeg om voldoende betrouwbare fokwaarden te krijgen. 'Andere fokkerijorganisaties hebben daar inderdaad problemen mee. In ons geval lukt het om per stier minimaal vijftig en gemiddeld honderd dochters met een melkproductieregistratie over te houden. We zetten het proefstiersperma alleen in op bedrijven met melkproductieregistratie en een testovereenkomst. We testen 140 stieren op een populatie van 250.000 koeien met een melkproductieregistratie.' SHIUZ Bydgoszcz ziet het stimuleren van de deelname aan melkproductieregistratie als een taak van het Poolse stamboek. Ook de deelname aan bedrijfsinspectie is laag, wel is er een nationale keuring (zie kader rechts).

Herdmanager controleren

Poolse veehouders zijn in hun fokdoel, eigenlijk net als in Vlaanderen en Nederland, op zoek naar meer levensduur. Ze plaatsen productie op de tweede plaats, zo meent Drewnowski. 'Liever een koe die langer meegaat dan een koe die maximaal produceert. Daarnaast is sterk beenwerk erg belangrijk in de nieuwe ligboxstallen die steeds meer gebouwen op oude staatsbedrijven vervangen.' Stieradvies bestaat in Polen wel, maar heeft een andere opzet dan in Nederland. Als een veehouder het op prijs stelt, geeft

Andrzej Zdanowicz: 'Export Poolse stieren trekt aan'

In de stallen van SHIUZ Bydgoszcz in de Poolse plaats Szczecinek staan jonge stieren die wachten tot ze worden ingezet als proefstier. Vier keer per week is het 'productiedag' en springen er vijftien tot twintig stiertjes voor de afname van sperma. Een aantal oudere fokstieren staat ook in Szczecinek, zoals de tienjarige Zetor (v. Zebo). Deze Poolse holsteinstier heeft al 140.000 verkoch-

Andrzej Zdanowicz van SHIUZ Bydgoszcz

te doses op zijn naam staan en is populair vanwege sterke cijfers voor uier en benen. 'Sinds de toetreding tot de EU in 2004 importeren we geen levende stieren meer, uitgezonderd de twintig stieren die via Genes Diffusion uit Frankrijk komen', vertelt directeur van het laboratorium Andrzej Zdanowicz. Export vindt sinds kort ook plaats, met als voornaamste bestemming landen als Oezbekistan, Litouwen en Azerbeidzjan. Dit jaar gaat er via de samenwerking met Genes Diffusion voor het eerst ook een aantal doses naar Frankrijk, van onder meer de Poolse topstier Outstanding (Jocko x Fatal). 'De export is aangetrokken sinds we de fokwaarden volgens het testdagmodel schatten. De betrouwbaarheid is bovendien gestegen met vijf procent.' Tabel 2 (pagina 89) geeft een overzicht van de beste stieren van Polen, gerangschikt naar de Poolse totaalindex.

Deze bestaat uit vijftig procent productie, dertig procent exterieur, tien procent vruchtbaarheid en tien procent celgetal.

Tabel 2 – Toplijsten totaalindex Polen

naam	vader	PF-index
top 5 Poolse stieren		
Undeutroi	Morty	123
Fabrycy	Garter	122
Gamin	Garter	120
J.Smith	Marshall	120
Outstanding	Jocko	119
top 5 stieren SHIUZ Bydgoszcz		
Gamin	Garter	120
Outstanding	Jocko	119
Ginter	Garter	118
Mans	Monza	115
Zetor	Zebo	115

Stormdochter wint Poolse nationale

Neda 25 (v. Storm), nationaal kampioene van Polen

Deze zomer werd de Poolse nationale show gewonnen door Neda 25 (v. Storm) van de firma Ohz Deboleka uit centraal Polen, een van de zestig nog overgebleven staatsbedrijven. Het bedrijf melkt vierhonderd koeien met een gemiddelde productie van 10.000 kg melk. Neda 25 draagt daaraan verdienstelijk

bij: de zevendekalfskoe sloot haar zesde lijst af op 13.225 kg melk met 3,95% vet en 3,08% eiwit. Ook haar voorouders behaalden diverse titels op grote Poolse keuringen. Neda's over-overgrootmoeder Neda 6 was een dochter van een uit Canada geïmporteerde koe met als vader Agro Acres Marquis Ned.

de ki gratis individueel advies over de stierkeuze. Wat volgens de ki-directeur nog wel eens voorkomt, is dat de eigenaar van een groot melkveebedrijf hulp inroept om de fokkerijkennis van zijn herdmanager te controleren. De eigenaar van het bedrijf vergelijkt dan de gemaakte paringen met de geadviseerde stieren.' Betrekkelijk nieuw is de inzet van driehonderd draagmoeders op diverse melkveebedrijven. Op deze dieren zet SHIUZ Bydgoszcz embryo's in uit buitenlandse koefamilies, vooral Amerikaanse, maar

Wiestaw Drewnowski: 'Voor een gezamenlijk testprogramma van alle Poolse ki's is het nog te vroeg'

ook Nederlandse. Een deel van de nakomelingen is voor veehouders die hun vee-stapel willen verbeteren met hoogwaardige genetica, terwijl een aantal stieren benut wordt als proefstier. De nieuwste ontwikkelingen in de veeverbetering gaan aan Polen niet voorbij, verandering gaat echter langzaam. Zo is de inzet van gesekst sperma slechts voorbehouden aan de beste bedrijven, die het op maximaal tien procent van hun koeien inzetten. 'Gesekst sperma vinden bedrijven nog te duur. In totaal is de afname minder dan 0,1 procent van de omzet.' Ook denkt de Poolse ki na over de inzet van genetische merkers. 'We werken hierin samen met Genes Diffusion. Een korter generatie-interval en het uitsluiten van milieu-invloeden zijn de grote voordelen van merkers.' De Poolse veeverbetering veert op, al zal het land niet direct een voorlopersfunctie gaan vervullen. Hoewel, plaagt Osten Sacken: 'Wist je dat Polen eerder was met het meten van celgetal in de melk dan Nederland?'

Tijmen van Zessen

Koepad

In de Verenigde Staten is begin december Pete Blodgett (67) overleden. De voormalig voorman van ki-organisatie Alta werd vooral bekend om zijn enorme kennis van stambomen van holsteinkoeien en -stieren. De bereide Blodgett startte als klauwverzorger. Na zes jaar inspecteurswerk bij het Amerikaanse holsteinstamboek ging hij aan de slag als foktechnicus van Carnation Genetics en vervolgens Landmark, ki-organisaties die later opgingen in Alta Genetics, het huidige Alta. Bij Alta Genetics was hij als vice-president verantwoordelijk voor productontwikkeling.

Pete Blodgett

Teus van Dijk

Aan het eind van zijn ki-loopbaan verbreedde Blodgett zijn aandachtsgebied en verdiepte hij zich in de gekleurde rassen brown swiss en jersey. In 2000 gaf hij daarover nog een lezing in Nederland.

Tijdens de HHH-show in Zwolle is Teus van Dijk uitgeroepen tot fokker van het jaar 2008. De melkveehouder uit Giessenburg is al jarenlang een succesvolle inzender op regionale en nationale keuringen. De Wilhelmina's en de Geertjes uit zijn stal behaalden diverse successen en stonden ook dit jaar op het hoogste podium. Zo werd Wilhelmina 358 (v. Juror) ingeschreven met 94 punten en behaalde halfzus Wilhelmina 369 (v. CB Allen) het algemeen kampioenschap zwartbont tijdens de NRM. Met de winst van deze titel schreef Van Dijk geschiedenis, omdat tien jaar eerder zijn Geertje 289 (v. Slingeman 63) ook al het nationaal kampioenschap op haar naam schreef. Met het debuut van de stier Slingemans Image, een Stormaticzoon uit de Wilhelminafamilie, kreeg de fokkerijfilosofie van Van Dijk dit jaar ook in mannelijke lijn vervolg.